

Hembygdsbladet

Nummer 13

Västerlösa 2019

Transformatorstation, Lorins kvarn, järnvägsstation och Malms magasin. I förgrunden Solhem och telefonväxeln. Foto omkring 1930

Profiler man minns

I Dörestad fanns det på 1940- och 50-talen en dräng, som det fortfarande - efter mer än 60 år - gärna berättas om. Han hette **Gunnar Lång** och var född 1924 i Oljehult i Blekinge, men växte upp i Strå i västra Östergötland. Efter en bedrövlig barndom med ofullständig skolgång, togs han om hand av Karl och Ingrid Axelsson i Orlunda. 1942 flyttade de med sitt 11 personer stora hushåll till Dörestad Mellangård. Lång var då 18 år. Han arbetade som dräng där fram till 1946, då familjens tre söner började bli vuxna. Då anställdes han av bröderna Karl-Axel, Elis och Lennart Karlsson, som drev tre granngårdar. Han bodde hos Lennart men åt en månad i taget hos de tre bröderna.

På grund av sin bristande skolgång hade han svårt för att skriva och stava, men han var en duktig dräng. Några i byn var elaka mot honom, men de

flesta tyckte att han var en rolig, glad och trivsamt person. Han ansågs vara snäll och givmild men lättledd, så hans pengar tog snabbt slut. Folke Axelsson har lämnat dessa uppgifter om honom och tillsammans med flera andra Dörestad-bor berättat många roliga episoder.

Lång var mycket stark. När en stor sten skulle lyftas, sade man på skämt: "Den klarar du väl inte ensam Lång". "Unna" svarade han och lyfte stenen. Han var matfrisk och en gång förut han sig på ägg – efter vadslagning – och magpumpning på lasarettet blev nödvändig. På hemvägen blev medföljarna hungriga och stannade vid en korvkiosk och undrade: "Du skall väl inte ha någon korv Lång!" "Åjo, en korv sitter väl aldrig fel." Vid några tillfällen fotograferade han. Folk klädde om sig och ställde upp sig framför huset, men det fanns ingen film i kameran, eftersom han bara tränade.

*Gunnar Lång
(1924 - 1983)*

Lång hade även en grammofon, men bara en skiva, som han ofta spelade: "Vildandens sång". Den sången sjöng han också på någon cabaret i bygdegården. Då hade han gjort vågor i håret och var riktigt stilig. När sångtexten "Hälsa dem där hemma, hälsa far och mor" spelades i radion, då grät han.

1956 gifte han sig med **Viola Karlsson** i Lycketorp. Paret flyttade till Ekströmmen och fick två pojkar. Två år senare började han arbeta i Skäfstorp. När någon frågade hur det stavades, svarade han fyndigt: "Det stavas som det låter". Efter att han flyttat från Västerlösa kom han några gånger och hälsade på, berättar Ulla Jakobsson. Han åkte Vespa och kunde stanna en vecka. Efter ytterligare en del flyttningar hamnade Lång i Skåne och de tre sista åren i sin blekingska hembygd, där han dog i Ronneby 1983.

En annan person i Dörestad, som man också minns, hette **James Svensson**. Han var född 1913, sannolikt i Göteborgs-trakten. Han bodde och arbetade hos Ernst Ax och åt hos "Åkersta-Pelle". Ibland arbetade han tillsammans med Lång, bl a med att gräva täckdiken. Han följde också med tröskverket. Folke Axelsson beskriver honom som en mörkhyad, proper och bildad man. Folk uttalade ofta hans namn "Jaames", men då blev han irriterad och

påpekade att han hette "Jeims", d v s med engelskt uttal. Han drabbades av leukemi, som han inte sökte vård för, och dog 1954. Lång fick ibland hjälp med pengar av honom och ärvde hans cykel.

Efterlysningen i förra hembygdsbladet av **kyrkoherde Hjalmarssons krönikor** gav resultat. Folke Axelssons mor Ingrid hade sparat alla årgångarna (1951-58) och dessa har han nu skänkt till hembygdsföreningen.

Den 19 oktober 2018 avled **Anna-Lisa Sagemark**, 99 år gammal. Hon bodde många år i Västerby och var en av våra ständiga medlemmar.

En av föreningens eldsjälar, **Karin Axelsson**, lämnade oss den 25 januari 2019. Hon var ledamot i styrelsen sedan 1981, d v s i 38 år. Karin ställde alltid upp och hjälpte till i alla sammanhang där hon kunde. 2009 tilldelades Karin Sveriges Hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans för förtjänstfullt arbete inom hembygdsrörelsen. Hon utförde ett omfattande, ideellt arbete även inom kyrkan, i bygdegården och hos Hjärta till hjärta. Karin var en välkänd och mycket uppskattad person.

Vi minns hennes energi, glädje och humor. Det var lätt att samarbeta med Karin och trivsamt att vara tillsammans med henne.

Hembygdsföreningen har 128 medlemmar. **Styrelsen** består av Greta Karlsson (ordf), Magnus Arvidsson, Jan Cederlund, Bengt Hjalmarson (kassör), Bo Karlsson, Gerd Karlström, Olle Kastensson, Ola Lindh, Maj-Britt Ljung och Alrik Nyström.

Arbetet i hembygdsgården 2018 har varit omfattande. Det enkupiga takteglet på framsidan av Stenhagsstugan har bytts, liksom läkten. Härdad masonit har lags som underlag. Städning av ladugården samt rensning och omflyttning av föremål har fortsatt. Skomakarverkstaden har iordningställts i samma utrymme som snickarboden. Vår finaste vagn – en kalesch (inte en viktoria-vagn som tidigare uppgetts) har renoverats under vintern i Valla. Det är Rune och Sven-Erik Karlström, Bo Karlsson, Maj-Britt Ljung, Greta Karlsson och Alrik Nyström, som arbetet allra mest, men totalt har cirka 20 personer varit aktiva.

Arbetet med en **hembygdsbok** fortskrider under ledning av Bengt Hjalmarson. Ett stort problem är att det saknas gamla Västerlösa-bilder. Visst finns det väl sådana, som vi skulle kunna få låna!

Aktiviteter 2019

31 maj	Bussresa
17 juni kl 18.00	Slättergille
18 juni kl 14.00	Besök från Gammelgården och Servicehuset
Omkr 1 aug (se annons)	Friluftsgudstjänst i hembygdsgården
10 augusti kl 14.00	Västerlösadagen

Arbetet i hembygdsgården börjar 7 maj kl 14.00 och fortsätter sedan varje tisdag, med uppehåll i juli.

Medlemsavgiften är 100 kr per medlem eller 150 kr per familj. Bankgirot är 5161-6001

Källor (gäller även bilagorna)

Lars Lorin och Ingemar Lorin

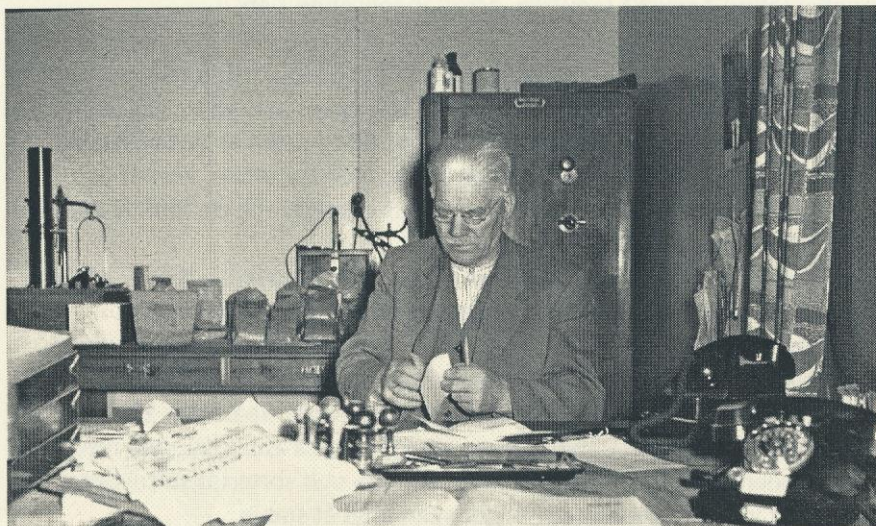
Sveriges bebyggelse från 1947

Artiklar i Corren och Länstidningen

Intervjuer med ett antal Västerlösa-bor utöver dem som nämns i texten.

Foton: Västerlösa hemsida, Nils Johansson och Greta Karlsson samt lån från Lars Lorin, Ingemar Lorin och Kristina Svensson.

Spannmålshandlare Algot Th Lorin

Algot Th Lorin i mitten av 1950-talet. Foto Nils (Nicke) Johansson

Algot Th Lorin (1877-1961) var under mer än 50 år en välkänd profil i Västerlösa. Han var en av socknens stora entreprenörer och drev spannmålshandel från 1915 till sin död 1961. Rörelsen utvecklades efter hand till dagens moderna foderfabrik, som invigdes 1993.

Algot växte upp i Heda med sina föräldrar **Anders** och **Hedvig** samt tre syskon. Brodern **Alfred** (1880-1965) blev spannmålshandlare i sin hemsocknen. Han byggde tre pampiga hus i Heda, vilka fortfarande finns kvar, berättar hans dotterson Anders Andersson i Väderstad. Algot lade till Th (Theodor) i sitt namn, eftersom även brodern hade initialerna AL. I Heda arbetade Algot som maskinskötare. 1900-01 utbildade han sig vid Nordiska Lantbruksskolan i Jönköping. 1906 gifte han sig med **Eda** (1878-1937) och 1909 flyttade de till Västerlösa Sörgård, en kronogård som Algot arrenderade fram till 1955. 1909 köpte han även Lindsberg (Spärringevägen 29), som sedan blev bostad åt ett antal mjölnare. Algot verkar inte ha haft någon tidigare anknytning till Västerlösa.

Algot och Eda fick fem barn: två som dog unga samt **Vivi** 1908, **Berndt** 1913 och **Sven** 1915. Efter hustruns död 1937, hade Algot hjälp av en hushållerska. De sista 15 åren var det **Elin Karlsson**, som kom att bli en mycket viktig person i familjen, berättar sonsonen Lars.

1915 startade Algot spannmålshandel i ett magasin intill järnvägsstationen, som invigdes två år tidigare. Han vägde upp spannmål på en våg, sålde den och transporterade den på järnvägen. Efter tillkomsten av Svartådalens kraftstation, uppförde Algot 1920 en kvarn med tre stenar, kontor och spannmålsmagasin. Han lät även bygga ett sågverk och ett mindre stall för väntande bönders hästar.

Från starten och fram till 1943 hade Algot en konkurrent i **Nils E Malm**, som också drev spannmålshandel i ett intilliggande magasin och i samarbete med familjen Olai. Det var en framgångsrik rörelse, berättar dottersonen Roger Benefors. Malm var föreståndare för både järnväg och post. När han blev utnämnd till kamrer i Västerlösa Sparbank 1943, kunde Algot köpa hans verksamhet. Då utvidgades också anläggningen med två silor, modern torkanläggning samt rensnings- och sorteringsutrustning (triörer). Under kriget lagrade Algot spannmål åt staten.

Från början maldes bara brödsäd. På 1950-talet paketerades mjölet i 2 kg-påsar, som Algot for omkring och sålde, även nere i Småland. Det hände att han sov i bilen. Efter hand övergick man alltmer till fodersäd, men Grahamsmjöl producerades sporadiskt in på 1960-talet.

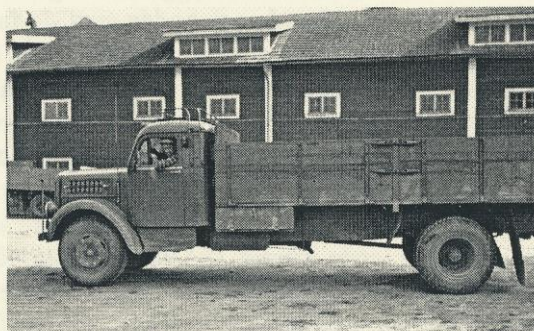
Algot sålde även kalksalpeter, som importerades från Norge. Stora mängder 50 kg-säckar hämtades från någon skuta i hamnen i Norrköping med traktor och vagn. Det gick åt många ekipage till detta.

Mot slutet av sitt liv berättade Algot för K-G Ahlsén, att familjen var mycket fattig, när man kom till Västerlösa 1909. Bl a tvingades man sälja bordssilvret. Men genom hårt arbete och entreprenörsanda, utvecklade Algot sin rörelse på ett förtjänstfullt sätt. Han arbetade jämt, berättas det. Under skördetid kunde han t o m övernatta många nätter i sträck i kvarnen. Han ledde och deltog i det dagliga arbetet ända fram till sin död 1961. Som 75-åring hjälpte han till med lastning av 100 kg-säckar, som skulle staplas i tre lager.

Algot Th Lorin var en stor personlighet och alla, som träffade honom, har något att berätta. De flesta minns honom som en snäll och rolig, men speciell person. När han pratade, började han ofta meningen med "shi, shi". Nästan alltid hade han en cigarr i munnen, som han tände, rökte något på innan den slocknade och sedan tuggade i sig.

Algot hade en "trätoberoder", som hette Nils Johansson, men kallades **Nisse Edvard**. Han körde ut spannmål med en av firmans två lastbilar, en gammal Dodge, som med full last hade svårt i uppförsbackarna. De trätte ofta, berättar många, och ibland fick Algot hämta tillbaka Nisse, när han blivit tjurig och åkt hem till Brotorp. Nisse hämtade även gödning vid Djurön i Norrköping, när han lossat spannmålen. Han körde också mjölk till Linköping.

*Nisse Edvard i Lorins
Dodge framför
kvarnen.
Foto Nils (Nicke)
Johansson i mitten av
1950-talet.*

Folke Axelsson, som arbetade i kvarnen, minns att Algot kunde ge honom ledigt nästa dag, men på morgonen ringde han och undrade: "var är grabben?" I skördetid kunde utlastning av spannmål pågå till midnatt, bli på båt vid Ljungs västra bro. En stor arbetsuppgift var att sortera tusentals tomsäckar, som kom i retur. Säckarna hade olika text, beroende på köpare, och en del var trasiga.

Ibland kunde någon få gå ner i pannrummet och hämta chefen, där han satt och vaktade pannan till "torken". Det kunde hända, att han hade somnat, antingen med ett vedträ i handen eller liggande på säckarna. Arne Clasén försökte vid något tillfälle att pruta vid köp av utsäde. Då slog Algot ut med båda armarna och ropade: "Du blir nog miljonär" och så var den prutningen klar. De yngre tilltalade honom Lorin, medan de äldre sade Algot eller du. Det var bara Nisse Edvard, som kunde säga "gubbjävel".

Algot hade svårt att se någon som var sysslös. Vid köbildning till kvarnen, kunde han gå ut och ta en yngling i jackärmen och hämta honom till något arbete, t ex sopning. K-G Ahlsén beordrades vid något tillfälle att flytta femton 100 kg-säckar fem meter i magasinet. Han protesterade mot denna meningslösa arbetsuppgift, men det hjälpte inte: "shi, shi gör som jag säger". När fotbollsplanen iordningställdes 1950-51, kunde Algot komma och hämta någon grabb från "det onödiga arbetet" till att måla på något magasin. Han hade velat köpa den marken för framtida utbyggnad. Tyvärr drabbades kvarnen av stölder vid några tillfällen. Det var dels anställda, som lånade lastbilen och stal säd nattetid, dels ligor som härjade längs järnvägen och gjorde inbrott, berättar Lars Lorin. Liksom sin bror Alfred i Heda, byggde och ägde Algot ett antal hus i Västerlösa. Han arrenderade och bodde med sin familj i Sörgården, ägde Lindsberg och köpte Västerlösa Skattegård 1918. Där uppförde han 1942 en ny mangårdsbyggnad och 1946 en arbetarbostad (Gillestugan) alldeles intill. 1956 byggde han en villa på Spärringevägen 12 (Rosenhäll), där han bodde till sin bortgång 1961. Många kan intyga att det är en rejäl byggnad, eftersom de var med och göt valven i två våningar. Skottkärror med betong hissades upp till andra våningen. Det kunde vara 10 -12 grabbar där samtidigt. Algot ledde arbetet. Det var också ett välplanerat hus, eftersom han själv åkt runt till andra hus, knackat på och bett att få titta på dem. Algot var en engagerad hästkarl och ägde många fina hästar, ett intresse som gick i arv till sonen Berndt. Han ägnade sig också åt "nykterhetens främjande" som aktiv i Västerlösa Blåbandsförening med 50 medlemmar. Liksom brodern Alfred i Heda körde han "amerikanare".

Barnbarnen **Anders** och **Lars** hade ett gott förhållande till sin farfar. Bäst minns de resorna till Bruuns i Eksjö och Jönköping. När de hade slutat skolan för dagen, kom Algot och frågade om han kunde få sällskap på sin resa. Ofta sade deras farfar: "Du skall väl bli spannmålshandlare?!" Så blev det en del arbete också: att rensa ogräs i hans trädgårdsland.

Västerlösa Hembygdsförening 2019/ Text. Jan Cederlund

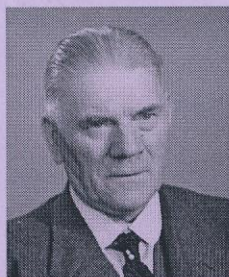
Från kvarn till foderfabrik

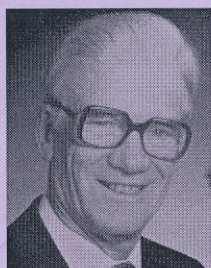
Svenska Foders fabrik, 2019

Lorins kvarn 1920-1993

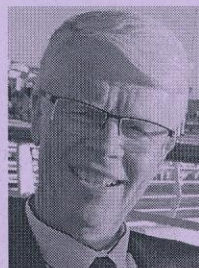
Kvarnen i Västerlösa uppfördes 1920 av Algot Th Lorin, som drev den fram till sin bortgång 1961 (se särskild bilaga). Därefter övertogs rörelsen, som 1960 hade ombildats till aktiebolag, av sterbhuset. Två år senare blev sonen **Sven** ensam ägare, fram till 1984, då hans son **Ingemar** tog över. Under dessa år skedde en rejäl utveckling av verksamheten. Fler bönder kom till kvarnen med sin spannmål, skördarna blev större och omsättningen ökade. Processen för invägning förbättrades genom ett nytt våghus. Intagningskapaciteten ökade från 20 ton i timmen till 100 och torkningskapaciteten från 7 ton i timmen till 22. Lagringsmöjligheten utökades genom tillkomsten av 12 nya silotorn, i tre etapper, till totalt 16. Rensningen av utsäde moderniserades med hjälp av nya triörer. Flera stora byggnader tillkom under den här perioden och de flesta av dem används fortfarande av Svenska Foder. Ingemar byggde den stora hallen och utvidgade siloanläggningen. Under hans tid ökades produktionen av hönsfoder, eftersom andelen vete är stor. Ingemar berättar i förbigående att hans far ärvde farfar Algots förkärlek för hus: Sven byggde två och köpte två i Västerlösa.

*Algot Th Lorin
(1877 - 1961)*

*Sven Lorin
(1915 - 1996)*

*Ingemar Lorin
(född 1955)*

Branden

I augusti 1990 totalförstördes kvarnen och kontoret vid en häftig brand. Intelligande torkanläggning och silor räddades genom ett bra brandskydd. Det mesta av verksamheten kunde dock fortsätta. I november 1990 sålde Ingemar rörelsen till Svenska Foder. Lorins spannmålsaffär AB blev ett helägt dotterbolag fram till juni 1993 med Ingemar som VD.

Av Algot Th Lorins spannmålsbyggnader finns numera ingen kvar. Den sista magasinsdelen, där Malm startade sin verksamhet, revs 2002.

Foderfabriken 1993 - 2019

Svenska Foder AB bildades 1989 genom sammanslagning av Sollebolagen, Rosén & söner samt Star Foder Väst. Man köpte sedan upp ett tiotal lokala företag i Syd- och Mellansverige. Lorins spannmålsaffär AB kom att ingå där 1993, efter att ha varit ett helägt dotterbolag i tre år. Svenska Foder har sitt huvudkontor i Lidköping och är numera danskägt. Företaget hade foderfabriker i Hällekis, Åhus och Tågarp, men behövde även en i östra Sverige. Från början var avsikten att fabriken skulle byggas i Ledberg, men något bygglov beviljades inte. Då valdes i stället Västerlösa, där det fanns byggbar mark och kompletterande lokaler. Ett antal bybor protesterade mot byggplanerna och den utökade trafik genom samhället, som skulle bli följden. I augusti 1993 kunde emellertid den nya fabriken invigas. Protesterna ledde dock till att en förbifart, delvis bekostad av företaget, byggdes. Den öppnades i juni 1997.

Fabriksbyggnaden är 34 meter hög, d v s ungefär som kyrktornet. Sedan starten har moderniseringar och ett antal ombyggnader gjorts. 1996 tillkom en transportbana (luftledning) mellan silobyggnaden och fabriken.

Med hjälp av den sker påfyllnad av spannmål nattetid. Tidigare skedde den transporten med traktor och vagn. En ny pelletspress sattes in 2002 och 2005 byttes kvarn och kylanläggning. Några äldre byggnader har rivits.

Transporter

När långtradare med spannmål och andra bulkråvaror kommer till fabriken, vägs bilen med last i våghuset. Spannmålen tippas sedan i någon av de gropar som finns i silobyggnaden. Därifrån sker transport högst upp med elevator (rem med skopor). På samma sätt hanteras ankommande traktortransporter med spannmål. Övriga råvaror, som soja och andra proteiner körs efter vägning direkt till fabriken ut mot vägen. För transporterna finns ett drygt tiotal åkerier kontrakterade. Företaget TIMA svarar för transportplaneringen. Långtradarna skall utnyttjas effektivt. När de levererat sin last, skall de vid återresan lastas på nytt efter så kort körsträcka som möjligt. De blågula bulkbilarna (foderbilarna), med texten "Svenska Foder", kommer tomma till fabriken. De lastas med foder från 36 olika behållare i fabriken våghusdel. En bil kan lastas med flera olika fodersorter. Fodret distribueras främst till kunder i fabriken upptagningsområde, dvs i Mälardalen, Östergötland, delar av Småland samt Gotland. Antalet fordonsrörelser till och från fabriken är cirka 20 - 25 per dygn.

Produktion

Vid starten 1993 producerades 50 000 ton foder per år, vilket successivt ökade till 100 000 ton 2003. Nu finns koncession från länsstyrelsen på 150 000 ton, men toppnoteringen hittills är 127 000 ton på ett år. 1990 var det 10 anställda vid Lorins spannmålsaffär AB. Svenska Foder ökade antalet successivt från 1993. Som mest var det 25 personer. Organisationen med regionkontor, som då fanns, har ändrats. Idag är det 13 anställda, varav 6 processoperatörer. Dessa arbetar i treskift med 12 timmars arbetspass söndag 22.00 – fredag 16.00. Ingen av de anställda bor i Västerlösa.

Tillverkning

I fabriken tillverkas djurfoder efter 120 olika recept. Den helt övervägande volymen går till nöt, fjäderfä och svin. Huvudingredienser är

vete, korn, havre, rågvete, oljeväxter, soja, ärtor och mineraler. Soja importeras från Brasilien och även från t ex Kanada via ett företag i Norge. Sojan värmebehandlas där, innan den transporteras med långtradare till Västerlösa. Övriga importvaror, som t ex palmkärnor, kommer från hamnar i Åhus, Hällekis eller Uddevalla. Den stora hallen intill fabriken används för förvaring av dessa råvaror, i lös vikt eller på lastpall.

Spannmålen mals och upphettas till 75 grader under 90 sekunder, innan den blandas med övriga ingredienser. Doseringen sker med hjälp av två stora och fyra små vågar. Därefter pressas fodret till pellets innan det läggs ut i silor. Hela processen är datorstyrd och övervakas av operatörer. I fabriken finns en kall och en varm sida med sluss emellan. Där tar man på sig skoskydd för att gå in på den varma sidan. Hygien- och kvalitetskraven är oerhört höga. Mängder av prover tas och analyseras på eget eller statligt laboratorium. Sverige och Norge är de enda länderna i världen utan Salmonella.

Under skördetiden är lagringskapaciteten otillräcklig. Då anlitas ett företag för tillfällig lagring i vita balar, som rymmer 250 ton vardera, på andra sidan vägen. Kajor och sorkar misslyckas ständigt med sina angrepp.

Den mesta spannmålen för fodertillverkningen köps från upptagningsområdet. En del säd säljs vidare för export och levereras då direkt från odlare till hamnen i Oxelösund. I Ledberg mellanlagras ekologiskt odlad spannmål.

Stort tack till fabrikschef **Stefan Lind** och samordnare **Jens Alvar**, som redovisat alla fakta samt beskrivit processer och flöden i foderfabriken!

Västerlösa hembygdsförening 2019

Text Jan Cederlund